

برنامه و هدف از توزیع عادلانه ثروت در حکومت مهدوی

حدیث میرزایی^۱

چکیده

حکومت امام زمان (عج الله فرجه الشریف)، با توجه به وسعت و نیز جهان بینی حاکم بر آن، پیامدهایی عمیق و تاثیرگذار در سطح جهانی و در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد خواهد داشت. یکی از این ابعاد، که دغدغه امروزی بسیاری از جوامع را تشکیل می دهد، نگاه و پیامدهای اقتصادی حکومت مهدوی است. در این مقاله تلاش شده با نگاهی توصیفی برنامه و هدف از این بعد از حکومت امام زمان (عج الله فرجه الشریف) که توزیع عادلانه ثروت در جامعه می باشد گردآوری و مورد بررسی سندی و دلالتی قرار گیرند. نتیجه حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که بر اساس اسناد و روایات در دوران حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) ثروت و اموال به طور مساوی بین مردم تقسیم می شود و هیچ فردی از حقوق خود محروم نمی ماند. این توزیع عادلانه ثروت که به منظور رفع فقر و فاصله طبقاتی انجام می شود؛ باعث می شود همه افراد جامعه بتوانند به نیازهای اساسی خود دست یابند و در یک محیط عادلانه و منصفانه زندگی کنند و در این صورت می توان شاهد زندگی همراه با امنیت اقتصادی در سطح جهانی و در میان افراد و جوامع مختلف بود.

کلید واژگان : عدالت، عدالت اقتصادی، توزیع عادلانه ثروت، حکومت مهدی (عج الله فرجه الشریف)

^۱ طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه تخصصی کوثر

مقدمه

یکی از مهم ترین دغدغه های بشر در طول تاریخ را معضل مسائل اقتصادی تشکیل می دهد. از زمانی که جوامع، شکل گرفتند و انسان ها به زندگی اجتماعی روی آوردند، مجبور به انواع تعامل ها و داد و ستدها با یکدیگر شدند که یکی از آنها داد و ستدهای اقتصادی بود. نیاز افراد و جوامع به این گونه از دادوستدها از یکسو و روحیات سرکش و زیاده خواهانه بشر از سوی دیگر باعث شد تا توازن و تعادل در این گونه تعامل ها دچار خلل شود و کم کم انواع مفسد اقتصادی از قبیل دزدی، کم فروشی، گران فروشی، ایجاد درآمدهای کاذب و ناپسند، و... گریبان گیر جوامع شوند. نتیجه آن که: حکومت ها نیز از این لغزش گاه در امان نماند و معضل فساد اقتصادی، همچون سایر معضل ها، بسیار ریشه ای تر و پیچیده تر گردید و این بار و در این مرحله، از فرصت و حمایت برنامه ریزی کلان دولت ها و حکومت ها نیز بهره مند گردید تا آن جا که در جامعه امروزی، رسیدن به عدالت اقتصادی و جامعه سالم از مفسد مالی، به آرزویی برای بشر تبدیل شده است که هیچ برنامه و دولت و سیستم دقیق رایانه ای و امثال آن، یارای مقابله و ریشه کن کردن آن را ندارد و در هر جامعه ای گونه هایی از آن - با شدت و ضعف - مشهود هستند.

اسلام در افق بلند آرمان های خود، جامعه ای عاری از فساد اقتصادی را ترسیم کرده و نوید تحقق آن را در طلوع حکومت جهانی مهدوی است. تشکیل حکومت جهانی مهدوی، از مهمترین اهداف قیام حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) است که در آیات و روایات نیز به آن اشاره شده است. حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) برای اصلاح مسائل جامعه به خصوص در بعد اقتصادی، برنامه و اهدافی دارند و لذا این سوال شکل می گیرد که برنامه و هدف از توزیع عادلانه ثروت در حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) چیست؟

اهمیت و ضرورت بحث از این روست که علیرغم وجود آیات و اخبار و روایات تفسیری متعدد پیرامون اهداف حکومت جهانی امام مهدی (عج الله فرجه الشریف) و توجه پژوهشگران عرصه ی مهدویت به این حوزه، به بعد اقتصادی و برنامه های اقتصادی چون توزیع عادلانه ثروت به طور منسجم توجه کمتری شده، در حالی که این تحقیق به طور ویژه به بدان توجه نموده است؛ این مسائل نه تنها به فهم بهتر آموزه های اسلامی در زمینه عدالت اقتصادی کمک می کند، بلکه در پاسخ به بحران اقتصادی و اجتماعی امروز، تبیین الگوهای عدالت

محوری نقش اساسی دارد. این عرصه می‌تواند در استخراج راهبردهای مؤثر اقتصادی جامعه نقش مهمی داشته باشد،

پیشینه بحث در مورد برنامه‌ها و اهداف حکومت موعود و به طور اخص توزیع عادلانه ثروت به آیات قرآن، روایات اهل بیت و منابع اسلامی بر می‌گردد و نویسندگان معاصر نیز مطالعاتی در این زمینه انجام داده‌اند. اما طبق بررسی منابع و همچنین وب سایت‌های اینترنتی

hadith.net/tebyan.net/hawzeh.net/irandoc.ac.ir هیچگونه سابقه‌ی تحقیق اعم از مقاله یا پایان‌نامه با عنوان مقاله حاضر مشاهده نشده است و اکثر مقالات در بحث برنامه و هدف از توزیع عادلانه ثروت در حکومت مهدوی به صورت کلی بسنده کرده‌اند و برنامه‌های اقتصادی حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند و هیچ کدام در ارتباط با موضوع این مقاله به صورت منسجم نگاشته نشده است. برخی از تحقیق‌هایی که پیرامون این موضوع انجام گرفته‌اند و به عنوان پایه و مبنای مقاله با موضوع برنامه و هدف از توزیع عادلانه ثروت در حکومت مهدوی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارتند از:

۱. نظام توزیع ثروت در حکومت موعود، نویسنده علی حاج محمدی؛ که در این مقاله به بررسی

بنیان‌های توزیع ثروت و فرصت‌های اقتصادی در حکومت حضرت حجت پرداخته است. در ابتدا تصویری مجمل از ستم و بیداد اقتصادی ارائه داده که مختصری است در باب نابرابری‌های کلان و جهانی ناشی از توزیع ناعادلانه ثروت و امکانات و به عبارتی جغرافیای نابرابری توزیع ثروت جهانی و بعد از آن بنیان‌های نظم نوین، توزیع و گردش ثروت و امکانات زمین در حکومت موعود بیان می‌شود.

۲. گستره عدالت در حکومت جهانی حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) نوشته زهرا فراهانی؛ این تحقیق به

بررسی ابعاد مختلف عدالت در حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) پرداخته و نشان می‌دهد که عدالت اقتصادی یکی از ارکان اصلی این حکومت است. در این تحقیق، به برنامه‌های اقتصادی حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) برای توزیع عادلانه ثروت اشاره شده است.

۳. ویژگی‌های حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) در قرآن نویسنده زهرا محمدی؛ صدر این

تحقیق به بررسی ویژگی‌های حکومت مهدی از دیدگاه قرآن پرداخته و نشان می‌دهد که یکی از اهداف

اصلی این حکومت، تحقق عدالت اجتماعی و اقتصادی است. در این مقاله به نقش حکومت امام مهدی (عج الله فرجه الشریف) در توزیع عادلانه ثروت و رفع فقر اشاره شده است.

۴. سیره حکومتی حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف) نویسنده سیده زهرا بلخایی؛ که در این مقاله به بررسی سیره حکومتی امام مهدی (عج الله فرجه الشریف) و برنامه های حکومتی ایشان از جمله برنامه های اقتصادی در توزیع عادلانه ثروت می پردازد. یکی از محورهای اصلی این مقاله، توزیع عادلانه ثروت و جلوگیری از انباشت ثروت در دست گروه خاصی است.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. چیستی عدالت

معنای لغوی عدل، العدالة و المعادلة، لفظی است که در حکم و معنی مساوات است و به اعتبار نزدیک بودن عدل به مساوات، در آن مورد هم به کار می رود. عدل در چیزهایی که با بصیرت و آگاهی درک می شود به کار می رود مثل احکام و عدل و عدیل در چیزهایی است که با حواس درک می شود، مثل اوزان و پیمانه^۱. معنای اصطلاحی عدل در حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)؛ عدل به معنای رعایت حقوق دیگران و در برابر ظلم و تجاوز به کار می رود از این رو عدل را به معنی «اعطاء کل ذی حق حقه» گرفته اند و برخی در معنای عدل توسعه داده اند و آن را به معنای هر چیزی را در جای خود نهادن یا هر کاری را به وجه شایسته انجام دادن به کار برده اند.^۲ عدل ضد ظلم و جور و هم معنی قسط است. ریشه و مشتقات عدل نزدیک به سی بار در قرآن ذکر شده و این تکرار اشاره دارد به این که قرآن درباره عدل توجه فراوانی دارد.^۳

۱-۲. حکومت (حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف))

^۱ راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۳۲۵

^۲ فوادیان دامغانی، سیمای عدالت در قرآن و حدیث، ص ۲۷

^۳ شریاضی، دایره المعارف اخلاق قرآنی، ج ۱، ص ۵۳

معنای لغوی حکومت از حکیم و حکم به معنای منع برای اصلاح^۱ و منع برای ظلم است. معنای اصلاحی حکومت؛ عبارت است از فرآیند اجرای منظم سیاست ها و تصمیمات مقامات اداری و درون یکدستگاه سیاسی در قلمرو معین، و اقتدار آن به وسیله یک نظام حقوقی و با استفاده از زور در اجرای سیاست هایش حفظ می گردد.^۱

۳-۱. توزیع عادلانه ثروت

معنای لغوی توزیع عادلانه ثروت به گونه‌ای که هر فرد به اندازه نیاز و استحقاق خود از منابع بهره مند شود. این توزیع به این گونه است که هیچ فردی در جامعه نیازمند نباشد و همه از رفاه نسبی برخوردار باشند. معنای اصطلاحی آن در حکومت مهدوی به معنای اجرای عدالت اقتصادی است. این عدالت شامل ریشه کنی فقر، جلوگیری از انباشته شدن ثروت در دست گروهی خاص و تقسیم منابع به طور مساوی بین مردم است. امام مهدی (عج الله فرجه الشریف) با نظارت دقیق و قاطعیت، ثروت ها و منابع را به طور عادلانه تقسیم می کند تا همه افراد جامعه از رفاه و عدالت برخوردار شوند.^۳

۲. اهداف حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)؛ مقدمه ای برای توزیع عادلانه ثروت

اهداف کلی حکومت امام دوازدهم (عج الله فرجه الشریف) در دو محور رشد معنوی و اجرای عدالت قابل طرح است:

۱-۲. رشد معنوی

برای پی بردن به ارزش هدف های یاد شده، لازم است نگاهی گذار به حیات بشر در طول حاکمیت طاغوتها بیفکنیم.

در طول زندگی انسان، به دور از حکومت حجت الهی، معنویت و ارزشهای معنوی چه جایگاهی داشته است؟ آیا جز این است که بشریت گمگشته و راه گم کرده، پیوسته در مسیر انحطاط معنوی گام برداشته و با پیروی از تمایلات نفسانی و وسوسه های شیطانی یک یک زیبایی ها و خوبی های حیات خود را به فراموشی سپرده و با دست خود، آنها را در گورستان شهوات دفن کرده است؟

^۱ راغب اصفهانی، مفردات، ج ۱، ص ۱۲۶

^۲ گیدنز، آنتونی؛ جامعه شناسی، منوچهر صبوری، تهران، نی، ۱۳۱۷، چاپ چهارم، ص ۳۲۵-۳۲۴

^۳ اصفهانی، المفردات، ذیل واژه عدل

تمامی این مشکلات به دنبال خود ناامنی های اقتصادی به بار می آورد و اقتصاد ضعیف، پی آمدهای دیگری چون ضعف و ناتوانی در جریان رقابت های بین المللی تحدید قلمرو نفوذ در سیستم بین المللی، افزایش آسیب پذیری دولتها در رویارویی با تهدیدها و نارضایتی عمومی در داخل کشور را در بردارد.

بنابر آیات و روایات حکومت صاحب الزمان (عج الله فرجه الشریف) از این نا امنی ها به دور است در خصوص وجود منابع طبیعی باید گفت: که ظهور حضرت کلید گشایش گنج های زمین و آسمان است.

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت شده که فرمود: «در پایان امت من مهدی (عج الله فرجه الشریف) خروج می کند خداوند باران را به واسطه او فرود می آورد و زمین گیاه خود را می رویاند او اموال را به تساوی تقسیم می کند و چهارپایان فراوان می گردند و این امت بزرگ می شود.^۱»

از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت شده که فرمود: «مهدی (عج الله فرجه الشریف) در امت من است..... پیروان من در آن زمان نعمتی می یابند که هرگز همانند آن نعمت نیافته اند زمین خوردنی های خود را عطا نموده و چیزی از آن اندوخته نمی کند ثروت در آن روز مانند خرمن جمع آوری می شود.^۲»

در روایتی دیگر آمده است: «هنگامی که قائم قیام کند..... زمین گنج های پنهان خود را ظاهر می کند و برکاتش را آشکار می سازد و بی نیازی همه مؤمنان را فرامی گیرد؛ به طوری که کسی محلی برای پرداخت صدقه و احسان خود پیدا نکند.^۳»

در امنیت اقتصادی علاوه بر اهمیت وجود منابع و ثروت های خدادادی عدالت و توزیع عادلانه ثروت میان مردم نیز مؤلفه ای مهم است. امام علی (علیه السلام) در خصوص عدالت فرموده اند: «خداوند سبحان عدالت را قوام بخش (زندگی) مردم قرار داده است و مایه دوری از حق کشی ها و گناهان و وسیله آسانی و گشایش برای اسلام.»

^۱ جلد چهارم مستدرک ص ۵۵۸

^۲ همان

^۳ همان

^۴ میزان الحکمه، ح ۱۱۹۵۵

^۵ امنیت در حکومت جهانی مهدوی، منبع ۳۱۳ آدینه، مرجع خبرگزاری آوا

عدالت، شالوده ای است که هستی بر آن استوار است.^۴ از جمله ویژگیهای وجودی معصومان (علیهم السلام) و لازمه امامت آنان عدالت است. در این باره هیچ شکی نیست و می توان با قطعیت تمام گفت که امام زمان (عج الله فرجه الشریف) در مسئله توزیع های اقتصادی به هیچ وجه ناقض عدالت نخواهد بود در روایتی از امیر مؤمنان (علیه السلام) آمده است «خداوند تبارک و تعالی دنیا را از بین نمی برد تا قائم ما از اهل بیت قیام کند. او دشمنان را به هلاکت می رساند، جزیه از کسی نمی پذیرد... مردم را به گرفتن اموال می خواند و آن را به طور مساوی بین آن ها تقسیم می کند و در میان امت به عدل رفتار می کند.»^۵

طبری در کتاب بشاره المصطفی از طاووس نقل کرده که گفت: «مهدی (عج الله فرجه الشریف) در بذل مال بسیار بخشنده است با فقرا و بیچارگان مهربان و با کارگزاران سخت گیر است...»^۱ در جای دیگر آمده: «حقوق سالانه و ماهانه مردم دو چندان به آنان پرداخت می شود و بین همه مردم مساوات برقرار می گردد تا آن جا که دیگر کسی محتاج زکات نیست... با اعمال عدالت در عرصه اقتصاد از عوامل مهم بی ثباتی و ناامنی که همان نارضایتی عمومی است از بین خواهد رفت.

در مسئله نظامی گری باید به این مطلب اشاره کنیم که با امنیت فراگیری که در حکومت امام زمان (عج الله فرجه الشریف) برقرار می شود و با نابودی ابر قدرت های استعمارگر نظامی گری و مسابقات تسلیحاتی متفی است. نتیجه این امر انتقال منابع و ثروتهای ملی به سایر حوزه هاست که خود باعث رشد، توسعه و غنای اقتصادی می شود و صلح و امنیتی افزون تر به بار خواهد آورد.^۲

^۱ طبری، بشاره المصطفی لشیعۀ المرتضی، مترجم: محمد فریودی

^۲ علی لصغر احمدی، عدالت اجتماعی در نهج البلاغه، انتشارات بوستان کتاب، قم

نتیجه گیری

یافته های تحقیق نشان داد که بر اساس روایات و احادیث یکی از محوری ترین برنامه های حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)، برنامه اقتصادی حکومت آن حضرت می باشد که زمینه ساز سایر برنامه های حکومت موعود است و از جمله مهمترین جهت گیری های اقتصادی در برنامه اقتصادی حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)، توزیع عادلانه ثروت در حکومت مهدویست که هدف از آن عبارتند از: برقراری عدالت اقتصادی - ریشه کنی فقر و ایجاد رفاه عمومی - استقرار عدالت اجتماعی (در تمام زوایای زندگی جامعه بشری از جمله عدالت در تقسیم بیت المال و توزیع منابع ملی و مردمی) و برچیده شدن فاصله طبقاتی - ایجاد اقتصاد پایدار (امنیت اقتصادی) می باشد. لیکن بر این اساس در برنامه اقتصادی حکومت مهدوی؛ آن حضرت ثروت های جهان را عادلانه تقسیم می کند. او به اقتصاد جهان رونق می بخشد و رفاه عمومی را محقق می سازد، طوری که نیازمندی در همه جهان پیدا نخواهد شد. او هر حقی را به صاحبش می رساند. او هیچ نقطه ویرانی را در زمین باقی نمی گذارد مگر این که آباد می سازد.

لذا در این نوع حکومت، توزیع عادلانه ثروت عدالت در همه جنبه های زندگی اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیز برقرار خواهد شد. به این ترتیب حکومت مهدی (عج الله فرجه الشریف) به عنوان یک حکومت الهی و عادلانه، الگویی برای جوامع بشری خواهد بود که در آن همه افراد بدون توجه به نژاد، مذهب و طبقه اجتماعی، از حقوق برابر و عدالت برخوردار خواهند بود.

منابع

* قرآن کریم

۱. بخاری، محمد بن اسماعیل، ۲۵۶ ق، صحیح، استانبول، دارالفکر، ۱۴۰۱ ق
۲. بلخابی، سیده زهرا، *سیره حکومتی حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)*، فرهنگ کوثر شماره ۸۲، تابستان ۱۳۸۹ ه.ش.
۳. تونه ای، مجتبی، موعودنامه: فرهنگ الفبایی مهدویت. قم: مشعور، ۱۳۸۹ ه.ش.
۴. حاج محمدی، علی، *نظام توزیع ثروت در حکومت موعود*، مقاله پژوهشی از مجموعه آثار چهارمین همایش بین المللی دکترین مهدویت، جلد ۴
۵. حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاری. قم: صدر، ۱۳۷۶ ه.ش.
۶. دلشاد تهرانی، مصطفی، *دولت مهدی سیرت مهدی*، تهران: دری، ۱۳۸۱ ه.ش.
۷. راغب اصفهانی، حسین محمد، *مفردات*، مصحح: صفوان عدنان، داوودی، قم: ذوی القربی، ۱۳۹۵ ه.ش.
۸. شایان مهر، علیرضا، *دایرة المعارف تطبیقی علوم اجتماعی*. تهران: کیهان، ۱۳۷۷
۹. شرباصی، احمد، *دایرة المعارف اخلاق قرآنی*، مترجم: محمد بهاءالدین حسینی، بی جا، زانست، ۱۳۹۴ ه.ش.
۱۰. صدوق، محمدبن علی، *کمال الدین*، مترجم: آیت الله کمره‌ای، تهران: کتاب فروشی الاسلامیه، ۱۳۷۷ ه.ش.
۱۱. فراهانی، زهرا، *گستره عدالت در حکومت حضرت مهدی (عج الله فرجه الشریف)*، فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات مهدوی، سال دهم، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۹۸ ه.ق.
۱۲. قمی، علی بن ابراهیم، ق ۳، تفسیر، سوم، قم، مؤسسه دارالکتاب، ۱۴۰۴ ه.ق.
۱۳. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، *ینابیع الموده لذوی القربی*، قم: دارالاسوه للطباعة و النشر، ۱۴۲۲ ه.ق.
۱۴. کلینی، محمدبن یعقوب، *الکافی*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه.ق.
۱۵. کورانی عاملی، علی، *عصر الظهور*، مترجم: مهدی حق، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۷ ه.ش.
۱۶. محمدی صدر، *ویژگی‌های حکومت امام مهدی (عج الله فرجه الشریف) در قرآن*، مقاله پژوهشی اولین همایش ملی مهدویت و آینده پژوهی، ۱۴۰۱ ه.ش.

۱۷. مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار*، مترجم: موسی خسروی، بیروت «مؤسسه الوفاء»، ۱۴۰۳ ه.ق.
۱۸. معین، محمد، *فرهنگ معین*، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۹. مفید، محمد بن محمد، *الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد*، قم: دارالمفید، ۱۳۷۲ ه.ش
۲۰. مقدسی شافعی، یوس بن یحیی، *عقد الدرر فی اخبار المنتظر*، بیجا. نصای، ۱۴۱۶ ه.ق.
۲۱. مؤسسه معارف اسلامی، *معجم احادیث المهدي (عج)*، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۴۲۷ ه.ق.
۲۲. نعمانی، محمد بن ابراهیم، *الغیبه*، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۹۷ ه.ق.